

ST. — NO. 1623. Entered as second-class matter, Dec. 6, 1907, at the post office at Chicago, Ill., under the Act of Congress of March 3, 1879.

CHICAGO, ILL., 19. OKTOBRA (October 19), 1938

Published Weekly at 1301 S. Lawndale Ave.

LETÖ—VOL. XXXIII.

HITLER SE IGRA EVROPSKEGA "MAČKA"

"MIŠI" NAJ SE POKORIJO, DA JIH NE POHRUSTA!

Nemški diktator posreduje v sporu med Čehoslovaki in Madžari

Anglezi in Francizi posvarjeni pred spremembom vlade, ki ne bi ugajala Hitlerju! Slabo prikrita zahteva, da bo najbolje, ako London in Pariz zatrepa sleherni ostanek politične demokracije

Zadeva s Hitlerjem se obravnava z slabega na slabše, kar si cer ne preseneča, pač pa človeka vznešenja. Monakovska zmaga je napravila nemškega diktatorja tako prevzetenega, da je pripravljen ukazovati že vsemu svetu. Ko je minuli teden govoril v Saarbruecknu, kjer je sporočil svetu, da bo Nemčija nadaljevala z utrjevanjem vzdolž francoske meje — tako Hitler demonstrira svoje "priateljstvo", ki ga je obljubil Franciji — se je obenem spet spodnakl ob ostanke demokracije v Angliji in Franciji ter dejal, da je nemogoče trajno priateljstvo z državami, ki imajo kakršen koli ostanek demokratične vladne oblike.

Chamberlain in Daladier sta
O. K., ampak . . .

Hitler sicer nima nič proti Chamberlainu in Daladierju, ki sta v Monakovem kapitulirala pred njim; njiju smatra za svoja priatelji, s katerima upa dobro izhajati. V Angliji in Franciji imajo še demokratično viadno obliko in lahko se zgodi, da Chamberlain in Daladier padeta, na njuno mesto pa pridejo možje, ki niso Hitlerjevi priatelji, na primer kapitan Eden, bivši angleški zunanj minister, ali zaradi Monakovega odstopili lord angleške admiralte Alfred Duff-Cook, ali Winston Churchill, ki je držal isto pozicijo v vojnem času; še slabše bi bilo, če bi prišli do besede laboriti. Potem bi bilo priateljstva konec.

Krik po diktaturah

Z drugimi besedami, Hitler hoče končati vsake demokracije v Angliji in Franciji! S poenimi možmi, ki imajo vso oblast v svojih rokah, se je lažje pogovoriti — to se je pokazalo v Monakovem. Njegov poziv je našel odmev v Franciji, kjer je organizacija nacionalnih vete-

VERUJEM...

Slavni češki pisatelj Karel Čapek je v težkih dneh republike naslovil na češko ljudstvo poziv, v katerem izpoveduje med drugim:

"Ne gre samo za boj za naša tla, temveč tudi za naše duhovno prizadevanje. Ne obupujte. Moralnih pozicij za nobeno ceno ne smemo zapustiti. Naša narodna vera, vera hruškov, Komenskega, Masaryka, je vera v pravico in ljubezen. Ne verjamejte zlu, tudi če bi začasno na videz doseglo kakine uspehe. Doživeli bomo, da se bo Babilon laži in nasilja zrušil za stoletje. Kolo zgodovine se ne da ustaviti, vse človeštvo ne bo posurovelo in re poneumnilo. Na svetu ne bosta trajno vladali ne-spamet in zla volja. Ta boj se bo bil, bodisi danes ali čez leto. Naš položaj bo vedno trden, kajti svojega duha si bomo ohranili, tudi če svet propade."

To je svetla vera. Tisti, ki jo izpovedujejo iz dna srca, ne morejo biti zapisani smrti.

HITLERJEVA KARIKATURA SEZGANA

Pred kratkim je prišel v Union City, N. J., vodja ameriških nacijskih privržencev Fritz Kuhn, da bi govoril ob priliku proslavljanja Hitlerjeve smage v Monakovem. Razstavljeni češki simpatičari in vojni veterani pa so vpravili hude demonstracije proti njemu in mož je moral bežati pod policijskim varstvom iz mesta. Demonstranti so istočasno zaigrali karikaturo Hitlerja, kakor kaže slika.

DROBIŽ OD VSEPOVSOD

Volitve v Jugoslaviji

Minuli teden je ameriško časopisje na kratko poročalo, da je princ regent Pavel razpustil jugoslovansko narodno skupščino ter odredil nove volitve dne 10. decembra. Kako se bo vrstile te volitve, poročila ne povedo. Zadnje volitve so bile javne in kandidirati so mogli vključivši mestni Bratislav in Košice. Slovakin se zde te zahteve pretirane in ker se niso mogli sporazumeti z Madžari, je prišlo zadnje dni do hude napetosti in na obeh straneh je skoncentriranega mnogo vojaštva. Hitlerjeva tajna policija — Gestapo — pridno na delu, da polovi in spravi "na varno", to je v ječe in koncentracijska laborišča vse opozicionalce, v prvi vrsti markiste, katerim se ni posrečilo uiti preko měje. Pri tem jim pomagajo vse ostale nacijske oblasti. Prebivalstvo nacijskih kazenskih taborišč se bo zdaj precej pomnožilo. Dejstvo, da ta taborišča vobče obstajajo, je zadosten dokaz, da Hitler in njegovi pobočniki varajo sami sebe, ko se širokoučko, da "stoji Nemčija za Hitlerjem kot en mož".

Gestapo lovi markiste

Odkar so Hitlerjeve čete zasedle sudetske češke pokrajine; je Hitlerjeva tajna policija — Gestapo — pridno na delu, da polovi in spravi "na varno", to je v ječe in koncentracijska laborišča vse opozicionalce, v prvi vrsti markiste, katerim se ni posrečilo uiti preko měje. Pri tem jim pomagajo vse ostale nacijske oblasti. Prebivalstvo nacijskih kazenskih taborišč se bo zdaj precej pomnožilo. Dejstvo, da ta taborišča vobče obstajajo, je zadosten dokaz, da Hitler in njegovi pobočniki varajo sami sebe, ko se širokoučko, da "stoji Nemčija za Hitlerjem kot en mož".

Nova šiba za delavce

Sedeci stavkarji, ki so v juliju zastavili pri McNeely & Price Leather Co. v Philadelphia, so bili obsojeni od porote na plačilo pet tisoč dolarjev odškodnine tej družbi, ki je v tožbi trdila, da je znašala škodo na usnu v zalogi vsled "sit-downa" \$40,000. Toženi so bili stavkarji, 204 po številu, ne unija, ki je stavko vodila. Tako visi nad delavci, ki računajo na tak način boja za izvojevanje boljših razmer, nova šiba, s katero jim bo grozil delodajec.

(Nadaljevanje na 4. strani.)

Boji med naciji in katoliki v Avstriji

Pred zadnjem soboto zvečer je nacijska drhal na Dunaju vdrila v nadškofijsko palačo, razbila več oken in kosov pohištva, vrgla nekega priletnega duhovnika skozi okno, da si je zlomil obe nogi, poleg tega pa skušala dobiti v roke dunajskega nadškofa, kardinala Innitzerja, kričeč: "V Dachau z njim!" (V Dachauju se nahaja veliko nacijsko koncentracijsko taborišče.) Dasi so nacijske oblasti pozneje vzpostavile red in obdala nadškofovo palačo z močno stražo, pa je videti, da so prišli izgredi po "namigu od zgoraj", da se izvede pritisk na kardinala Innitzerja, ki daje rāzumeti, da se bo boril proti temu, da bi katoliška cerkev v Avstriji izgubila vsak vpliv pri vzgoji otrok. To se je pokazalo dan pozneje, ko so avstrijski duhovniki raz prižnici čitali njegovo okrožnico, v kateri pozivajo starše, naj posilijo svoje otroke v verske šole in jih versko vzgajajo tudi doma. Teden poprej je bil v avstrijskih cerkvah prečitan nacijski odlok, da očividno boje združitev z unijami CIO. Tato ni bilo delavstvo razčrpljeno ter s tem igralo v roke reakciji.

Lewis mora iz CIO!

In res je konvencija sprejela poročilo odseka za resolucije, ki odgovarja predsedniku Rooseveltu, da ne more biti govora o miru, dokler ne bo vržen iz CIO — John L. Lewis, obenem s svojimi pribocniki, katere poročilo označa za "komuniste". Dočim njega imenuje "avtokrata". Poročilo je tudi zelo kritično napram Rooseveltu, kateremu očita politične zvezne sliki.

Boj med naciji in katoliško hierarhijo v Avstriji nas zanimalo le kot kroniste. Znano nam je, da Innitzer je gre za katolike socialne ali politične reforme, ki bi olajšale položaj avstrijskega ljudstva, temveč zgolj za vplivanje katoliške cerkve na tamnošnjo Šolsko vzgojo. Tudi nam je znano, da je bil v črnih dneh, ko je nasilje pokopal avstrijsko demokracijo, na strani Dollfussovega terorja. Zato kot socialisti pa ne moremo imeti nobenih simpatij zanj sedaj, ko jih je zančel dobivati od nacijs, katerim je tudi on pomagal pripraviti pot v Avstrijo.

Ameriško oboroževanje

Predsednik Roosevelt je izjavil zadnji teden, da ne bo moreno urediti proračuna za prihodnje leto, dokler ne bodo ponovno proučene obrambne potrebe dežele. Zaradi tehničnega napredka bodo namreč potrebne tehnične obrambe spremembe, ki bodo najbrž stale tudi več denarja. V času, ko je ves svet v blazni, samorilni oboroževalni tekmi, tudi Ameriki ne more biti priznane s temi stroški, iz katereh bi se inače lahko zgradilo ogromno dobrega in potrebnega.

Tobin pogorel

Boj proti sprejetju omenjene poročila je vodil Daniel J. Tobin, vodja unije voznikov, največje unije v A. D. F. (309-200 članov). Tobin je zagrozil, da bo njegova unija izstopila iz federacije in šla popolnoma svojo lastno pot, ako ne bodo razlike med A. D. F. in C. I. O. kmalu izravnane. Ko mu je predsednik federacije Green odgovoril, da je bil Lewisov edini mirovni predlog ultimat za brezpojogo predajo od strani A. D. F., ga je Tobin zavrnil, da so njegove besede smešne in navaden humbug. Mož je med drugim dejal, da "se ne pride nikam, ako ob-

četa, ki ga danes pritiska na CIO, na veliko veselje burboncev!" Vendar je treba reči, da bi bilo marsikaj drugega, ako bi vladala resnična demokracija v vseh ameriških unijah — tudi drugače, kakor si želijo današnji vodje A. D. F.

Posledice?

Slepkonvencija najbrž ne bo blagodejno vplival na CIO, ki bo imel prihodnji mesec svojo prvo ustanovno konvencijo. Možno je, da bo ta konvencija sprejela sklep za znamenje, da A. D. F. zapira vsa vrata za sporazum ter ustanovila iz CIO (Nadaljevanje na 2. strani.)

Kaj nam prinašajo letosnje jesenske volitve?

Vojni hrup, ki ga je v Evropi povzročil Hitler, je v ameriški javnosti kar preveč zaseši — vprašanje, kaj nam prinašajo letosnje splošne volitve — kaj dobrega, kaj slabega? Oči vseh so bile uprite v Evropo, kjer se so komedijanti igrali z dinamitem in usodo evropskih ljudstev. Za volilni boj doma ni bilo običajnega zanimanja. In vendar je to vprašanje najvažnejše za nas.

Vojna nevarnost v Evropi še od daleč ni minula; in kongres je tisti, ki odloča naše stalische v slučaju vojne. Pa to ni še vse. Naša dežela je še vedno daleč od gospodarskega okrevanja. Gospodarska kriza nas še vedno drži v svojih krempljih. Brezposelnost se noči zmanjšati. Beda tare na milijone ljudi, včine vsem milijardam, ki so že bile potrošene v boju pro-

ti nji. Bodočnost ni videti baš rožnata.

Roosevelt je imel v prvi polovici svojega drugega terminala opraviti s hudim nasprotnjem njegovim reformam v kongresu. Marsikatera njegova reforma je bila pokopana, ker je začel kapitalizem, ki je pod njim prisel spet do sape, vedno močnejše vplival na člane kongresa. Ameriški kapitalizem bi rad spet docela vzel vajeti v svoje roke in podil konjčka poti gladički cesti, ki vodi v predpad iz leta 1929.

Roosevelt bi rad nadaljeval svojimi reformami, da bi bilo vsem dobro in nikomur hudo. Kapitalistični burbonci mu nasprotujejo, češ, Roosevelt daje ljudstvu preveč potuh, pa tudi preveč je zapravljen. Njihova velika bojazen je, da bi jim

ne bilo treba prispevati nekaj več od svojih dobičkov za splošno dobrobit ameriškega ljudstva.

In vendar so Rooseveltove reforme silno pomanjkljive. Vse skupaj je zgolj krpanje nezmožnega sistema, ki ne zna več drugega kot padati iz ene krize v drugo. Ker se tudi letosnji boj ne bije v znamenju fundamentalnih sprememb ali zdravljenja pri koreninah, ne moremo pričakovati resnične, trajnega izboljšanja razmer, naj se že Rooseveltova "čistka" obnesi ali ne. V enem ali drugem slučaju bodo potreben nadaljnji obliži in krpe, krpe in obliži, da se vse skupaj nekako obdrži pri životarenju.

Socialisti imamo svoje kandidate in razne urade v več državah, kakor v New Yorku, Connecticutu, Pensylvaniji, New Jerseyju in drugod. In važno za naše gibanje je, da je čim več teh kandidatov izvoljenih, čeprav le v krajevne urade, kajti le tako se ljudstvo lahko seznanji z vztorno in poslošno socialistično upravo, da nas bo spočnalo in si nas zapomnilo, kadar bodo spet volitve. Več Milwaukeej, Readingov in Bridgeportov, pa bo naše gibanje hitrejše napredovalo in čas resničnih, fundamentalnih reform, ki bodo res prinesle deželi ozdravljenje, bo toliko bližji! Drvenje za "priatelj" iz demokratskih ali republikanskih vrst le zavlačuje te čas brez ozira na poedinice, ki so morda dobrih misli, a pri tem le kolesca v mogočnih političnih mašinah, ki so v bistvu nazadnjaške in protljudske.

Mooney bo moral še čakati

Tom Mooney, ki že nad ve desetletji čaka v sanquintinskih zaporih, da ga oprostijo kazni zaradi bombnega napada leta 1916. v San Franciscu, ki mu je bila naložena na podlagi krivega pričanja podkupljenih prič, bo moral še čakati na svojo rešitev, kajti njegov zadnji apel na zvezno vrhovno sodišče mu ni pomagal.

Najvišji sodni tribunal in Združenih državah, na katerega se je bil Mooney ponovno obrnil, ko je californijsko državno vrhovno sodišče odklonilo preklic odsodbe, češ, da ni imelo te pravice, je zavrnilo njegovo prošnjo, da ponovno pretrese njegov slučaj. Proti tej odločitvi sta glasovala samo dva vrhovna sodnika, Black in Reed, oba imenovana v svoj urad od Rooseveltove.

Kaže, da je Mooneyjevo edino upanje zdaj prihodnji californijski governer, ki ga lahko pomilosti. Dosej pa je vsak governer to odklonil, ker se je vsak bal zameriti californijskim industrijskim mogotcem, ki zahteva, da Mooney ostane v ječi kot simbol, kaj čaka tiste delavce, ki se upro sv. Molohu.

Ameriški justici tega seveda ne moremo štetiti v čast.

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

IZHAJA VSAKO SREDO.

Izdaja Jugoslovanska Delavska Tiskovna Družba, Chicago, Ill.

GLASILLO JUGOSLOVANSKE SOCIALISTICNE ZVEZE
NAROCNINA v Zedinjenih državah za celo leto \$3.00; za pol leta \$1.75,
za četr leta \$1.00.

Inozemstvo: za celo leto \$3.50; za pol leta \$2.00.

Vsi rokopisi in oglasi morajo biti v našem uradu najpozneje do pondeljka
popoldne za priobčitev v številki tekočega tedna.

PROLETAREC

Published every Wednesday by the Jugoslav Workmen's Publishing Co.,
Inc. Established 1906.Editor.....Frank Zaitz.
Business Manager.....Charles Pogorelec.
Asst. Editor and Asst. Business Manager.....Joseph Drasler

SUBSCRIPTION RATES:

United States: One Year \$3.00; Six Months \$1.75; Three Months \$1.00.
Foreign Countries, One Year \$3.50; Six Months \$2.00.

PROLETAREC

2301 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.
Telephone: ROCKWELL 2864.

Monakovska skrivnost

Zadnje čase je bilo že toliko napisanega o evropskih intrigah, blufanju, barantanju in zakulisni kupčiji v Monakovem, s katero je bila žrtvovana čehoslovaška, da se človeku že upira ponovno pisati o tem. Še posebno pa se vse skupaj upira človeku, ki sluti, da je bila monakovska kupčija v naprej zasnovan melodrama, katere glavnici igralci (brez čehoslovaške, kakopak) so se dobro naučili svojih vlog, da bi svet čim temeljitejše potegnili za nos. Ker pa je baš ta dogodek popolnoma porušil povojno politično stavbo Evrope ter naznani novo dobo, ki pomeni popoln prelom s staro politiko konferenc in povratek k politiki tajnih spletki in oborožene pesti, si človek ne more kaj, da se ne bi ponovno bavil s to stvarjo, ki bržkone prinaša dalekosežne posledice, o kakršnih danes niti še ne moremo sanjati, čeprav so že tako rekoč na potu.

Najbolj si svet beli glovo z vprašanjem, kaj je privedlo Chamberlaina do tega, da je kapituliral v trenutku, ko je imel za seboj mogočno rajdo mobiliziranih zaveznikov in bi bil lahko udaril s pestjo ob mizo ter povedal Hitlerju, da je njegovega blufanja dovolj? Zakaj je Chamberlain dovolil v tem zanj ugodnem trenutku Hitlerju nekaj, kar je Anglija odrekla — in prepričila — španskemu Filipu II., francoskemu Napoleonu Bonapartu in nemškemu Viljemu II. — gospodstvo nad Evropo? Ali se je morda zbal, da bi Hitler res udaril, da bi bila angleška mesta bombardirana? Toda on mora vedeti, da Nemčija in Italija ne bi mogli vzdržati navalnega blokade zaveznikov. In če so angleška mesta izpostavljena zračnim napadom, saj so nemška mesta v tem pogledu še na slabšem, ker bi bila bližja bojišču. Ta bojazen torej ni mogla voditi Chamberlaina v kapitulacijo.

Ali je mogoče smatral, da ni še Anglija dovolj oborožena, dovolj pripravljena? Če ni zdaj pripravljena, kdaj pa bo? Saj se že dve leti oborožuje s polno paro. In močnejša ne bo nikdar, kajti tudi Nemčija in Italija sta v oboroževalni tekmi.

Morda pa je verjet Hitlerju, ko je dejal, da bo miroval, čim dobi čehoslovaško pod klukasti krž, da potem ne bo več misil na razsirjenje nemških mej? Angleški državniki niso bili nikdar tako neumni, da bi verjeli obljubam, o katerih je jasno vsakemu političnemu otroku, da so brez vrednosti; zakaj bi moral biti potem Chamberlain tako neumen! Ne, tudi v tem zaključku ne tiči črni maček.

Nemara se je pa bal, da bi vojna, čeprav kratkotrajna, dočela uničila evropsko civilizacijo? Morda, do neke meje, čeprav ni navada angleških kapitalističnih državnikov, da bi se tresli za kakršno koli civilizacijo, ker jim gre vselej in povsod po glavi le skrb za interese britanskega imperija; in vrh tega veda, da je doslej evropska civilizacija prevedrla še vsako nevihto.

Ali se je bal, da ne bi vojna prinesla poraz Nemčiji in Italiji in s tem revolucijo in komunizem? Lahko da. Hitler mu je gotovo trobil v ušesa o tej nevarnosti ter nemara s tem vplival nanj.

Ampak možno je, da se je Chamberlain bal nekaj povsem drugega — nemara je videl največjo nevarnost za britanski imperij v sovjetski Rusiji, ki je sama zase ogromen kontinent na dveh celinah in je tako rekoč sosed angleške Indije in vrh vsega neobčutljiva za angleško pomorsko silo in blokado . . . Povsem možno je, da stremi politika torijske Anglike, ki jo danes reprezentira Chamberlain, za tem, da s Hitlerjem postavi proti sovjetski Rusiji Stalina mogočno protutež, v upanju, da si bosta nekega dne skočila v lase, potem pa, ko bosta njuni državi izkravali in obnemogli, bo pa ona, Anglija stopila vmes in diktirala poravnava . . . Angleškim imperialistom je vedno ugajala taka politika.

Ta politika je sicer nevarna in se lahko izkaže za bumering, to je udari nazaj in zadene Anglijo. Hitler in Stalin bi se utegnila pobotati — dandanes ni na svetu nič nemogočega — ter si razdeliti sfere vpliva, nakar bi se Hitler lahko obrnil na zahod. Vzlič temu pa se zdi, da so tme v Londonu v mislih baš to politiko, vzlič vsem pomislim v tveganju. Taka politika je zahtevala univenje franco-sko-ruske zvezze; to se je zgodilo. Ista politika je zahtevala žrtvovanje čehoslovaške, da se Nemčija lahko razmahne proti vzhodu; tudi to se je zgodilo. Ne zaradi miru, temveč kot prvi korak napram vojni med Hitlerjevo Nemčijo in Stalino-Rusijo! Saj vsa znamenja kažejo v to smer.

Morda se bo tako zgodilo. Lahko tudi, da bo angleške to rije korenito ogoljufalo in bo Anglija prej na vrsti. Ampak tudi če se to zgodii — kdo more jamčiti Angliji, da ne bo Hitlerjeva Nemčija v takem slučaju — tepena? Kaj bi to pomeño, jih mora biti znano.

Vsekakor se lahko reče, če angleški imperialisti res igrajo tako igro, da so zašli na dokaj tenek led, ki utegne početi; in da se prav lahko zgodii, da bo to njihova zadnja igra na svestrovem odu — izgubljena igra, pri kateri bo zaigran britanski imperij . . .

Borba za obstanek je temeljna borba človeka. Ni pa potrebno, da bi morala biti živalka.

Resnica ni zanimiva. Zato je z njo najtežje prodreti.

Razlika med šolanim bedakom in nepšamenim bedakom je ta, da govorji prvi boljšo slovenco. — "A. G."

MANEVRI NA PORTO RIKU

Na sliki je oddelek strojnih pušč 65. pehotnega so izvršila letala zveznega marinskega kora. Ta otok bi polka Združenih držav, ki je pravkar "odbil napad" iz zračnega leta v službu vojne igral važno vlogo pri obrambi panamskega prekopa.

PREKO ATLANTIKA PO 31. LETIH

FRANK ZAITZ

II.

Brzovlak iz Cherbourga v Pariz je drvil z vso svojo močjo naglico. Na vse poti se je menda samo enkrat ustavil. Približno tretjino potnikov na njem so tvorili izletniki Srpskog Narodnog Saveza. Drugi so bili Madžari, Bolgari, Francuzi, Švicarji itd. Čehi, kakor sem že omenil, so imeli do Prage svoj posebni brzovlak (v Sloveniji pravijo "brzec").

Te je imel na Akitaniji v izobilju. Bil je na vso moč prti vinu. Popije ga kvečejmo pozirek tu in tam. Vsi štirje smo ga dobili vsako opoldne eno steklenico in enako ob večerji. Naš Nemec si ga je pridno točil in mešal z vodo, nam pa ga je ostalo nekajkrati le kak kozmet.

Našemu omiznemu tovarišu Vidu Pantiću se je že drugi dan zahotel s tem Nemcem nekoliko šale. "Ne verjamem, da zna nemško," je podvomil.

Pantić je pričel pri mizi z njim po govori v nemščini. In res, Nemec je moral priznati, da je v Ameriki že od mladega, da sponzor ne zna drugega kakor angleško. Nato pa Vid — ne bodi len, začne pogovor z nama v Michiganu. Pri komu, tega nisem mogel razumeti. Nedvomno pri kakem izmed svojih sinov. Ona pa je le kimala, in je uvideval, da kakega njegovega pojasnjevanja nikar ne morem razumeti, je tudi ona govorila v vseh treh jezikih, v vsakem po malo. Končno sem šel na hodnik vagona k oknu, da si odpočijem. Angelo sem prepustil usodi. Pomagala si je na ta način, da je zadremala.

V drugem razredu istega vozila je sedel najin znanec z ladje, ki se je nama prvič predstavil z Nemcem. Dodeljen je bil namreč na parniku k isti mizi v obednici, kakor mida. Pa smo se seznanili. Na ladji sem ga prvič par dni videl vedno med skupino SNS, dasi z njim ni občeval. Zato sem ga pri večerji obgovoril "po našč".

Pa ni šlo. "Ne razumem te," je odvrnil po angleško. Štirje smo bili pri mizi vsaki dan pri vseh treh obedih: on in jaz na eni strani, in Angela ter Vid Panticha na drugi. Ne bilo bi prijetno, če bi se takole še trikrat na dan kot tuje, zato sem želel izvedeti, kdo je kdo, da bo kaj pomenka. Potnik, ki me ni razumel po našč, je nato pojasnil, da je Nemec, rojen v Avstriji, toda zdaj njegov rojstni kraj priča Jugoslaviji. "Ha, najbrže kje na Stajerskem? Morda Kočevje?"

Ne. Je iz Slavonije. V Bački ali tam nekje. Prenošenje imata, tem, da tolmča na naša nadaljnja usiljiva vprašanja. Prodral ga je, a denarja ni mogel dobiti v Ameriko. Zato so mu kupili karto za tja in nazaj v Ameriko kar v starem kraju, drugo pa bo itak tam zapravil.

Je sicer oženjen, a žena je ostala v Ameriki in njemu bo nekoliko spremembe prav, prijetno razvedrilo. In tako je klepetal dan za dnem ter nad-

kamor potujemo, da bi med potomo, kjer se bomo ustavljali, ne bili obremenjeni. Pa ni šlo. So velike sitnosti s takimi rečmi. Znesli smo, kar nismo rabili, v postajino garderobo, drugo pa smo naložili na streho zelo starega, že vsega razmajanega taksija, ki pa je nas srečno pripeljal na cilj in računal le kolikor določa tarifa. Za to je poskrbel porter pred hotelom, ki je nam kar na glas sporočil, koliko naj plačamo vozniku. Sedel sem v taksiju tako, da sem kazal šoferju hrbit. Kar naenkrat začutim nekaj toplega za ušesom. Bil je njegov pes, ki me je obiloval. Prej ga nisem videl. Torej koncem konca vendarle prijateljski sprejem, čeprav brez godebe in slavnostnih pozdravov.

Hotel Bohy-LaFayette, v katerem smo se ustanovili, je ameriški. Tako pravi reklama. Sobe, ki sva jo dobila z Angelo, je bila prvo vrstna, z vsem komfortom za goste. Tudi cena zanje je bila približno ameriška, a za človeka, ki gre šele na obisk, vzič temu ni bila pretirana. Nazaj grede pa sva si najela v Parizu precej cenejšo soto.

(Dalej prihodnjic.)

Ruski general vržen v zapor?

Predzadnji teden so poročali iz Londona, da so svojstvene oblasti artilerije maršala Vasilija C. Bluecherja, vrhovnega poveljnika sovjetske armade na Daljnem vzhodu. Inozemski poročevalci v Moskvi so se obrnili za zadevne informacije na sovjetske vladne uradnike, ki pa teh govorijo niso obiskali — kakor da Nemec sploh zraven ni. In je Vid trdil po srbsko vse sorte nemogoče stvari tako prepričevalno, da se Nemec ni mogel premašovati in mu je začel nazaj po angleško odgovarjati, da je ne samo v zmoti, ampak tudi zmesen. Vid pa se je zadovoljno smejal.

"Torej le znaš po našč, a?" Vidu je začela tretji dan po tovaništu na ladji slaba presti. Prelhal je se in začelo ga je boleli oko, nato še drugo, da je izgubil vid. Angela mu je čitala iz jedilnega lista ter mu rezala meso. Bil je večkrat na parniku pri zdravniku, ki ga je tolažil, da ne bo hudega. A Vid se je resno bal, da bo oslepil. Sploh gre v starci kraj zato, da se okrepi. Delal je v Milwaukee v Bosni. Naj ga obiščeva, nato vidi vagona k oknu, da si odpočijem. Angelo sem prepustil usodi. Pomagala si je na ta način, da je zadremala.

Obiskal sem v viaku še nekaj drugih znancev z ladje. Naš starci iz Goryja je že pozabil na neprilike s prtljago v Cherbourgu in srkal konjak, ki so mu ga ponujali tovariši drugač. Nekaj mladih Srbinj je običaj na takih potovanjih. Rumunci so peti in Mađari politizirali. Francozi so brali časopise. Naša slovenska skupina je šla na povabilo Jakoba Zupančiča v jedilni vagon — komaj smo prišli na vrsto. Bila je že 3 popoldne.

Nato smo razmotrivali, kaj in kako bi v Parizu že nočoj, in kako porabimo naslednje dneve.

Večer je. Na postaji smo. Drvenje, drdranje in vpitje. Srbom je sobe preskrbela Cu-nardova družba. Prtljago so jim naložili v vozove kakor trolala, mi pa smo poizvedovali, kako bi kar takoj poslali naše težje kovčeve direktno na cilj, gačni . . .

"Miši" naj se pokorijo, da jih ne pohrusta!

(Nadaljevanje s 1. strani.)

bodo lahko radovali. Naša napoved, da je pomenilo Monako začetek druge delitve Evrope po l. 1918., se že uresničuje. In delilce je Hitler, novi gospodar srednje Evrope in Balkana. Vsi današnji zemljepisci Evrope so zaniči; čez pet let bodo izgledali precej drugači . . .

ŠPANSKE MATERE STRADAJO, DA NAHRANIJO SVOJE OTROKE

ERIKA MANN

BARCELONA. — Ena izmed umetnosti, v katerih se poučujejo otroke v španskih šolah, je risanje — in otrokom je dano na izbiro, da rišajo kar hočejo.

Izmed trideset teh risarjev, ki smo jih opazovali nekega dne pri njihovem opravilu, jih je tri in dvajset narisalo slike, ki so jih imenovali: "Zračni napad na mesto". Otroci so pri tem delu vedri in veseli, toda njihove risbe kažejo hiše, ki se rušijo, bombe eksplozije in polno bombnih letal pod nem. Na eni teh risbi smo videli dva otroka, stoječa v zavetju in zroča na svojo umirajočo mater . . .

Ravnateljica zavetišča nam je podala kratko zgodovino nekaterih izmed otrok. "Tista le dveletna deklica, ki je pravkar shodila, je sirotka iz Tortose. Njena mati je živila tam, pa je reva tekom tridevnevnega bombardiranja od groze zblaznila in so jo morali spraviti v umobolnico. Ko smo našli njenega hčerka, je bila slepa od gladovanja in šele v naši oskrbi je spet prišla k sebi in zdaj spet vidi . . ." Potem nam je pokazala plavolasega dečka: "On je pribel iz Francovega teritorija, potem ko so fašisti ustrelili njegovega očeta in odvedli njegovo mater. Ko smo ga vprašali, zakaj je pribel: 'K nam in kako se mu je moglo to posrečiti, je preprosto odgovoril: 'Jaz sem republikanec in svojo pot sem našel.'"

Pomoč švicarskih socialistov

Sedemnajst otroških zavetišč je bilo tu postavljenih s pomočjo švicarskih dobrotvornih organizacij, v glavnem na budo švicarskih socialistov. V teh domovih je našlo zavetje na tisoče vojnih sirot.

Ti otroci, ki vemo, da prebijajo v "švicarskih" domovih, dobivajo za spoznanje boljševikov v zavetišču. Ničesar ne bom pozabila teh otroških restavracij in pa mater, ki so s tako radostjo opazovale svojo deco pri dobrem kosilu!

To je bil eden izmed najbolj ganljivih prizorov, ki so se mi nudili v republikanski Spaniji. Matere gladujejo, da ni treba stradati njenim otrokom v teh dneh boja proti fašističnemu tiranstu. Nikdar ne bom pozabila teh otroških restavracij in pa mater, ki so s tako radostjo opazovale svojo deco pri dobrem kosilu!

To je tista notranja moč republikanske Spanije, ki je pripravljena ljubiti, pripravljena na žrtve, pripravljena rešiti svobodo in prostost pred fašistično reakcijo.

Kdaj bodo pomagale tem ženam druge materje iz demokratičnega sveta?

Prevedel I. J.

KONVENCIJA ADF PROTI POGAJANJU Z JOHN L. LEWIS

JOACHIM BARCKHAUSEN—IVAN VUK:

DŽINGIS KHAN

Povest o mogočnem "Gospodaru sveta" in o njegovih vojnah v trinajstem stoletju v Aziji

(Nadaljevanje.)

Bitka je bila odločilna. Kdor ni padel pod udarci sabelj, je utonil v reki Indus.

Sin Mohamedov, junak do zadnjega trenutka, je pognal svojega konja preko osem metrov visoke rečne obale in planil s konjem v reko. Džingis khan sam je gledal, kako je ta odločen in drzen mož priplaval na drugo obrežje, se tam obrnil in zasmehljivo in preteče pomahal Džingis khanu z razvezanim turbanom. Ali izgubljen je bil. Kajti Džingis khanova oklica se je hotela pošaliti in je planila, da ujamne mladega junaka.

Ostre besede Džingis khanove so jo zadržale.

"Prepovedujem, da ga lovite", je rekel z mrkim glasom. Obrnil se je k svojima sinovoma in rekel s priznanjem: "Takšnega nasrednika bi človek moral imeti."

Nato je rekel smehljajoč:

"Jutri ga bomo itak brez vsega dobili."

Ali nikdar ga niso dobili. Del armade je prodrl za njim globoko v Indijo, celo bližu Delhijsa. A niso ga dobili. Strašno indijsko podnebje je mongolske jezdece mučilo nepopisno, da so umirali, omahovali in se vrnili preklinjajoči.

V začetku leta 1223 je krenil Džingis khan domov v Mongolijo. Zahotel se mu je domov. Bilo mu je 61 let. Nekako trudnega se je počutil. Zahotel se mu je domačin. Tudi nenavadne sanje so ga mačile.

Nameraval je odjezditi preko Tibeta v Mongolijo. Bila je to najblžja pot domov. Naposled si je pa vseeno izbral drugo pot, namreč po tisti hoče domov, po kateri je prišel sem.

Armada je vlekla s seboj na stotisoč vjetnikov, ki so bili vedno in samo zato pri življenu ohranjeni, da so jih imeli pri zavzetju indujskih mest. Bili so namreč hrana topov pri naskoku na trdnjave in mesta. Zdaj so pa dobili drugo delo. Oskrbovali morajo armado z živilim. Od vseh strani so prinašali riz. Kajti Džingis khan je jezdil po daljnih pokrajnah, po tistih, ki jih je opustošil. Dan in noč so se mučili ujetniki iz skanjem živil.

Končno je stopila Džingis khanova armada iz opustošenih pokrajnin. Zopet je v cveči delželi. Poveljnik vjetnikov je prosil za navodila, kaj zdaj z ujetniki. Zakaj ni šala hraniti stotisoče. Džingis khan je izpregovoril samo eno besedo, ki je bila navodilo:

"Poklati!"

In zvečer tistega dne ni od stotisočev živel nisi eden. Vprašanje prehrane je bilo rešeno.

Z velikimi odmori je jezdila armada skozi Afganistan, skozi Khorasan in skozi Transoksan.

Na obrežju reke Syr-Darje se je Džingis khan ustavil. Tukaj, v prijazni pokrajini hoče pregledati svojo vojsko. V dobi poходov ni imel te prílik, da bi vojskovodjem in vsemu moštvo pokazal, kako jih ceni. Zdaj pa bo dana prílika.

Nešteto šotorov je bilo razprostrtnih po ravni v kilometerskih daljinah. Poklicani so bili deželni glavarji iz zavojevanjih držav z vseh stran sveta. Istotak podložni knezi in vladarji, ki so pristali na plačevanje davka.

Džingis khan je živel v svojem škrlnatem šotoru. Bil je na višku svoje moći. Ali vesel ni bil. Neka nepopisna bolečina je težila njegovo srce. Njegov starejši sin Džuči ni poslušal njegovega povetja. Ni hotel prijezdit na pregled vojske in svečanosti, ki se bodo prijevale. Džuči, tisti otrok, za katerega sam točno ne ve, ali je njegov sin, ali ni, ta otrok ga ne uboga. Občutljiv, kakor je bil že od mladosti, se ni razumel s svojimi brati in ne prestano se prepiral z njimi. Zato je rajši odšel na sever države, da se izogne bratovškim preprom. Džingis khan pa je tega sina ljubil nenavaden vroče in nežno. Bolj kakor vse ostale sinove, čeprav ni vedel točno, ali je njegov pravi sin. Daroval mu je vse dežele, ki sta jih zavojevala generala Džebe in Subotai.

In zdaj, na pregled vojske, na to slavnost, Džučija ni. O strašna kazni se šepeče. Kajti nezaslišana nesramnost je, ne poslušati polej mogočnega nad mogočnimi in poleg tega kršiti avtoritet družinskega glavarja.

Džuči v mongolski armadi ni imel ugleda. Tam, in deželah nevernikov, kjer je zdaj vla-

dal, ni ničesar naredil, prav ničesar. Nobene nove dežele ni osvojil. Vladanje mu je bilo neprijetnost in vojno je sovražil. Sanjač je bil. Čas je tratal samotno na lov v stepah.

Veliki Džingis khan ga ne kaznuje. Samo molči. Ali radi tega ga stiska velika žalost, ker ga ljubljeni sin ne mara, kakor razлага njegova nepoštušnost.

Pa še druga skrb mori Džingis khana. Na Kitajskem je umrl stari Monkuli. Bil je eden najstarejših in najzvestejših njegovih bojnih tovarisev. "Gospodar sveta" se čuti strašno osamljenega.

Ali glej! Tam ob obrežju reke Syr-Darje stoji armada. In Džingis khan ve, kaj se spodobi. Sumeče svečanosti ji daje in k zaključku svečanosti naj bodo veliki lovi, največji, kar jih pomni zgodbina. Vršili se bodo v gorah Karakitaja.

In starci Džingis khan je doživel veliko veselje. Da bi bilo za lov dovolj divjačine, mu je njegov ljubljeni sin Džuči poslal mnogo tisoč medvedov, losov in volkov. Džingis khan je bil srečen. Njegov ljubljeni sin ga ni pozabil. Več kakor tisoč ljudi je delalo dva meseca za ta lov, kakor bi se pripravljala vojna.

Kakšen bo ta lov? Da, nekaj nenavadnega, nevidnega še dolej. Pokrajina, v premetu pet do šest sto kilometrov je bila popolnoma obkrožena. V sredini tega ogromnega kroga je bil postavljen ogromen oder, neke vrste trdnjava, obdan z naspici in palisadami. Imel je več vrat. Armada lovev se je postavila zunaj ob krogu in se koncentrirano, v krogu, pomikala naprej, k sredini. Nobena glava divjačine ne more uiti in ne sme uiti. Ovire, ob katere so zadevali loveci so bile v tem negostoljubnem kraju ogromne. Ali saj so vojaki, zmagovalci v strašnih vojnah. Vodje lava so morali zdaj pokazati vse svoje strategične sposobnosti, da so prekorčili te ovire. Kakor v vojni. Skrbeti so morali, da se krog lovev ni pretrgal. Ojačanja so morala slediti. Pretrgane zvezne so morajo zopet vstopavati. Tempo prodiranja se mora regulirati. Lov je bil vaja za bitke.

Dva meseca je trajalo, da so generaciji jelenov, losov, antilop, divjih kamel, medvedov, volkov, panterjev, tigrov priredili fantačen pekel. Obupane zveri so vedno poskušale pretrgati verigo priganjačev, so vedno bile potisnjene k sredini v vratom odra — trdnjave. Težko delo je bilo to, zakaj nobena zver ni smela biti ubita.

Zveri so pridrvele k vratom odra-trdnjave. Prvi, ki je stopil v krog, je bil Džingis khan s svojimi sinovi. Dolge tedne je molče opazoval priganjače. Nikoli ni zinil besedice graje ali pohvale. Ali zapomnil si je vsako malenkost. Natančno je opazoval obnašanje ljudi in odredbe vodij. Zdaj je stari khan stopil kot prvi med razdvajane zveri. S sabljo v eni, z lokom v drugi roki je začel loviti in klati. Majhnih zveri ni iskal. Izbiral si je najnevarnejše in najbolj divje. Ko se je navlaha, je stopil s princem na oder in gledal nadaljno morijo.

Armada je začela zdaj lov po vrstnem redu. Najprej generali, potem knezi in zanjimi višji vodje. Ko so ti pokazali dovolj svoje lovskie strasti in spretnosti, so sledili srednji vodje in nato podvodje. Naposled je nastopilo moštvo.

Zdaj Džingis khan ni več sedel molče in zatopljen v opazovanje. Zdaj so njegove stare oči bliske, zdaj je vrelo iz njegovih ust, pohvala ali graja . . . Zdaj je imel, kakor nikoli, priliko videti vse svoje častnike, njihovo neustrašenost, njihovo duha prisotnost, njihovo junaštvo, njihovo spretnost v orožju . . .

Blazna igra.

Jasno, da se bodo vodji in moštvo, ker ga gledajo oči "Gospodara sveta" izkazali, da bodo pokazali svojo hrabrost v največji meri. To ni več igra, to je boj gladiatoričev. Tu in tam vidi Džingis khan glavarja, kako se loteva zveri z golimi rokami. Z napornom vseh svojih sil se bori in naposler zver zadavi. Bil je fantastičen boj, boj človeka z zverjo.

Stari Džingis khan je predobro vedel, kaj hoče in zakaj je dal take igre. To je nameč popolna treناža vojakov, brezprimerna treناža, ki samo koristi.

(Dalje prihodnjic.)

ANGLEŠKE PRIPRAVE ZA VOJNO

Na sliki so angleški delavci, ki grade podzemno zavetišče za slučaj bombnega napada v Leytonu, Anglija. Vzlič "miru", ki je bil po Chamberlainovem zatrdirju dosegel v Monakovem, se Anglia je zmirom pridno privlačila "za vsak slučaj". Kaže, da Angleži ne morejo verjeti nacijskemu "mironemu golobčku", pa če bi nekateri izmed njih za rajši.

Hitlerjeva politika ima zavezničke tudi v Ljubljani

FRANK ZAITZ

V Ljubljani prednjačita, kar nekoč, še zmerom dve smeri: klerikalna in liberalna. Loka pa se zgolj res le v verskih nazorih. A včasih so razlike tudi širšega razmaha.

Ko je bila vojna nevarnost radi Hitlerjevih provokacij nad Čehoslovaško na vrhuncu, je "Slovenec" dan za dan v uredniških člankih na prvih straneh z vsem mogočnim naglasonom poudarjal: "Vojne ne bo... Zele jo edino le ruski boljševiki, ker hočejo zdrobiti civilizacijo v prahu in nadvladati svet s svojo krvavo diktaturom..."

In potem naslednji dan, in dan za dan je "Slovenec" z vso gotovostjo izjavljal, da ne bo vojne. In vedel je to radi tega, ker je dr. Korošec, čigar glasilo je "Slovenec", član vlad. Premier Stojadinović je bil one dni stalno v zvezi z vnapnjim oddelkom angleške vlade. Njegov poslanik v Londonu mu je zaupno sporočil, da je angleška vlada na vsak način za preprečenje vojne. Spremljal pa je očividno enak strah, kakor dr. Korošca: "strah pred uničenjem civilizacije, ki bi jo poteptali ruski boljševiki."

Dr. Korošec — če bi bil verejn sin svoje cerkve — bi lahko vedel in videl, da Hitler, čeprav sovraži boljševike, ni prijatelj klerikalizma. Stopil mu je na rep v Nemčiji in zdaj vso močjo v Avstriji. Ampak Hitler je vseeno za "Boga", za privatno svojino in "proti boljševizmu". To je Chamberlainov dovolj in dovolj je dr. Korošcu in ostalim ministrom jugoslovanske vlade. Tako so v tej zasepljenosti izdali svojo zavezničko čehoslovaško, izpostavili preganjanju cerkev, za katero se inače navdušujejo, izpostavili visoke katoliške svečenike, med njimi posluga bivšega nacijskega agenta kardinala Innitzerja zasramovanju, ki si ga je vsled svojih prejšnjih nizotin nacijskih in kleriko-fašističnih dejanj tudi sam pomagal priklicati nase, in sploh storil so, da je danes položaj Jugoslavije in položaj Anglike slabši kakor je bil pred razkrilom. Da so Čehi brez truda razumeli, kako in kaj bo v naprej s to zvezino in z malo antanto sploh.

Cisto drugače je pisalo "Jutro", ki je liberalno glasilo — oziravno protiklerikalno. V Ljubljani izhajajo štirje slovenski dnevni, toda "Slovenec" in "Jutro" sta glavna. Izida vsake jutro vsaki dan v tednu. "Slovenski narod" pa je popoldanska izdaja "Jutra" in "Slovenski dom" popoldanska izdaja "Slovenca".

"Jutro" je propagiralo poleg Jugoslavije čehoslovaški. Cenzura je po takih člankih pridno črtala. Jugoslavija je bila (in je) zaveznička Čehoslovaško, izpostavili preganjanju cerkev, za katero se inače navdušujejo, izpostavili visoke katoliške svečenike, med njimi posluga bivšega nacijskega agenta kardinala Innitzerja zasramovanju, ki si ga je vsled svojih prejšnjih nizotin nacijskih in kleriko-fašističnih dejanj tudi sam pomagal priklicati nase, in sploh storil so, da je danes položaj Jugoslavije in položaj Anglike slabši kakor je bil pred razkrilom. Da so Čehi brez truda razumeli, kako in kaj bo v naprej s to zvezino in z malo antanto sploh.

Toriji v Angliji in marijonetti toriji v Ljubljani in Beogradu se boje za "civilizacijo", zato so pripravljeni ugajati Hitlerju. V resnicu se boje ljudstva, boje se industrijske demokracije, boje se socializma, ki bi jim vzel njihove kače izobilja v prid onih, ki so jim jih napovedali.

"Kdo sploh hoče vojno, ki bi uničila civilizacijo?" se je zgrajal "Slovenec", in konstata: "Nihče drugi kot takozvana ljudska fronta, ki je maska za komunizem v Evropi."

Ko smo prelistavali časopise v kavarni "Zvezda", sem vprašal ljudi: "Kako to, da piše "Slovenec" s tako avtoritetom, kakor da je organ vlade?" Skomignili so in rekli, da si lahko najdem odgovor sam.

Ko sem par dni pozneje odšel, sem kupil še nekaj izdaj "Slovenca" in jih čital v vlaku.

Kako je mogoče, da je Jugoslavija pustila svojo zavezničko Čehoslovaško, na katero se je mogla zanesti v vsakem slučaju, tako hladno ob strani, kakor da je sploh več ne pozna?

— Joseph Rogel, tajnik.

Ce hoče kdo sam biti hlapec,

mu ni zameriti, druge tlačiti v

hlapčevstvo je pa podlost, ka-

tere ni nikomur treba prena-

sati.

ZASLUŽNI MOŽJE

FRANK S. TAUCHAR

Med može, ki imajo zasluge za italijanski imperializem, spada tudi sloveči laški pustolovci in zagrinjen sovražnik Jugoslovjan, Gabriele D'Annunzio, ki je pred meseci izdihnil svojo "blago dušo" . . .

Najtežje delo na svetu je pravilno analizirati človeške zasluge. Če vprašamo italijanske fašiste, porečemo, da je bil Gabriele najplemenitejši rodoljub sedanega časa; medtem ko smo ga Slovenci smatrali za najpodlejšega ugrabitelja tujih lastnine in podzavetja na podlagi mednarodne vzbudljivosti. Ljudstvo je vzbudljivo in zahteva pravljene vojne.

Ker je sodba o tem možu tako različna, je potrebno, da si ogledamo njegov rekord bolj podrobno.

Gabriele D'Annunzio (kar pa ni njegovo pravno ime, ker si ga je sam izbral, ko je pričel pesnikovati, da bi se bolj izpostavil glasilo), pomeni v slovenščini "Gabriel Ozanjeti", prvi angel v katoliški mitologiji — kar je seveda silno pomembno! Rojen je bil v mestu Pescara, provinci Abruzzi v južni Italiji leta 1863.

Njegovi starši so prišli tja iz Dalmacije, torej je dalmatinčeve izvorce izvora (kar je pozneje izvrstno dokazal s svojim jančarskim pustolovstvom nad Reko in okolicami), dasi se je izšolal in zrastel v Italiji.

Ko je izdal prve zvezek pesmi, katere mu so sledili drugi, in med temi tudi drame, oper in romanji. Priznati se mu mora, da je bil šestnajstletni solar, je že izdal prve zvezek pesmi, katere mu so sledili drugi, in med temi tudi drame, oper in romanji. Priznati se mu mora, da je bil šestnajstletni solar, je že izdal prve zvezek pesmi, katere mu so sledili drugi, in med temi tudi drame, oper in romanji. Priznati se mu mora, da je bil šestnajstletni solar, je že izdal prve zvezek pesmi, katere mu so sledili drugi, in med temi tudi drame, oper in romanji

KOMENTARJI

Račun brez krčmarja

Hrvatski "domobranči" ali "ustaši" ali karkoli so že, izdajajo v Pittsburghu tedenik "Nezavisna Hrvatska Država". To je edini jugoslovanski list v Ameriki, kar jih dobivamo, ki se veseli, da je Hitler pogotovil polovico Čehoslovaške. V svoji izdaji od 15. oktobra prinašajo članek od "svoga evropskega dopisnika", ki si je izbral psevdonim "M. S. Vrhkapeljski", in jedro tega članka je:

Cehi in Srbi so podle kreature, razbojniki, ki hočejo živeti na račun drugih narodov. Zato je prav, da je Hitler raztrgal Čehoslovaško, ker je s tem "osvobodil" druge narodnosti "češkega jarma". Zato tudi Hrvati ne morejo obzalovati Čehov, kajti oni so svojo usodo zaslužili. Najbolj razveseljivo je pa upanje, da bo zdaj popolnoma pokopana trianonska mirovna pogodba in bodo prišli na vrsto tudi Rumuni in Srbi, katerih po mnenju "N. H. D." zdaj ne reši nobena sila na svetu. Namreč pred razkosanjem njihovih povojnih držav, ki so prav tako "nenaravnne" kot je bila Čehoslovaška. In Hrvati, Macedonci in Črnogorci bodo osvobojeni.

Ne oporekam člankarju, da utegneta v bližnji bodočnosti priti na vrsto tudi Jugoslavija in Rumunija in da se bo zahtevalo od njiju, da pristaneta v revizijo trianonskih meja. Ampak njegovo politično računanje, s katerim skuša preprečiti naivne čitatelje, da bo posledica take revizije — svobodna Hrvaska, disi da le kaj po zadnjem klopi v prvem razredu politične šole, če že ne naravnost po prizadosti h kultu kljukastega križa, kar tudi ni izključeno. Vsak politični otrok namreč lahko vidi, da bi taka revizija — razkosanja Jugoslavije — ne prinesla Hrvatom drugega kakor povratak v stanje pred letom 1918 — povratak pod madžarsko hegemonijo. Če je to tisto, po čemur hrepentljivi člankar in "N. H. D.", bi bilo priporočljivo, da odvržeta krimko, pokažeta pravo barvo in nehati všeči čitatelje za nos; predvsem pa da nehati budaliti o "svobodi" iz Hitlerjevih rok, da se jima ne začno še vrane smejeti . . .

Nepotrebnab skrb

Člani bivše ruske vladarske hiše Romanov se baje ne morejo zediniti, kdo izmed njih bo naslednik "velikega vojvode" Ciril Vladimiroviča, ki se je 1. 1924. v pregnanstvu oklical za ruskega "carja". Njihove skrbi so čisto odveč. Svet se lahko še nekaterikrat na glavo postavi, preden ga bo pamet srečala, toda Rusija ne bo nikdar več napravila skoka nazaj v carsko dobo. Nikolaj II. je bil zadnjii ruski car. In ruski carski naslov je danes prav toliko vreden kot naslov egipotovskih faraonov.

Kaj, nobene rdeče zastave?!

Oni dan je zavladalo veliko veselje v uredništvu "metropolškega svetovnega dnevnika", ki sliši na ime "Američka Domovina". Iz Mexico Cityja so namreč "prejeli" poročilo, da ni bilo v povorkah ob priliki mehiškega državnega praznika opaziti skoro nič — rdečih zastav, čeprav je Mehika, po zatrdili "A. D.", čisto — socialistična država. Ljudje so nosili le mehiške zastave. Lojze in Jaka sta bila tega tako vesela, da sta takoj napili mehiškemu narodu. Zdaj se utegne celo pripriti, da bosta kdaj zapisali dobro besedo v prilog mehiškega ljudstva in njegove vlade, ki hoče samo to, da se Mehiki prizna, pravica, da je gospodar v svojih mejah . . . "Saj, kadar bo luna mrknila trikrat v enem dnevu . . ." je dejal prijatelj France, "čikaški kolmajnar".

Zastopnik v nebesih

Dne 14. avgusta so imeli v Škocjanu proslavo ob priliki 80-letnice smrti slovenskega misjonarja dr. Ignacija Knobleharja. Navzoč je bil tudi ljubljanski škof dr. Rožman, ki

nostavnejša kot monakovski misterij in precej podobna slučaju "Naprejvega" vpliva pri jugoslovanskih vladah: Coughlin nam je dal škapulir, svetinco s sliko Terezije Male Cvetke in nekaj kil srebra, ki ga je pred leti nakupil za Malo Cvetko, Henry Ford nam je pa poklonil nov avtomobil — in, nami pač nismo znali tako junashko premagati izkušnjavo kačkar pittsburghški Jurij . . .

Džaj vemo!

Presneto reč! Kdo bi si misil! Jaz niti vedel nisem, da smo američki Slovenci prespal absolutno ves napredok in vse velike socialne in politične bo-

je vseh časov; in vendar je moral biti tako, saj nam "Naprej" svečano pove, da je bil to vzrok njegove ustanovitve . . . Vse smo prespal! In tega niti vedeli nismo! Ampak zdaj vemo! Hvala, stokrat hvala ti, Jurij Buditelj! Se nekaj let, pa bodo celo v Pittsburghu izpre- gledali . . .

Obljuba dela dolg!

Zadnjie nam je bilo sporočeno iz Clevelandu, da je klub št. 27 izvolil svoj publicistički odsek, katerega naloga je, dospivati v naše glasilo, to je "Proletarca". Ampak mi se zmirom čakamo prvega dopisa . . .

O PRIREDITVI "SLAVIJE", MATIČNEGA DRUŠTVA SNPJ

Minulo nedeljo je imelo svoj veliki dan društvo "Slavija", št. 1 SPNJ, pred pet in tridesetimi leti ustanovljeno kot vogeljni kamen današnje največje, svobodomiselnem in v delavskem duhu napredne jednote. Proslava te obletnice je bila tako dobro zasnovana, da je bilo lahko slehernemu posnetku jasno, da se je članstvo tega društva v polni meri zavedalo pomembnosti 35-letnice njegovega rojstva — rojstva SNPJ. Meni bi bilo žal, če bi jo bil zamudil.

Program je bil bogat in pesten. Sestre Bergant — pet žavahnih deklek iz Lisbone, O. — so ga otvorile z lepo koncertno točko, ki so jo zaigrale tako dobro, da so si v hipu osvojile naklonjenost poslušalcev.

Nato je govoril Frank Zaitz, predsednik društva, ki je na kratko in jednato opozoril na pomembnost "Slavijine" obletnice . . .

Ampak kdo se pa zmeni? ... Se "A. D." sama ne mari, če je ustrelila nekaj kilometrov na levo ali na desno mimo tarče . . .

Ne bo konkurenca

"Radnički Glasnik" se huduje na Normana Thomasa, ker noče posnemati komunističnih ne-tič-ne-mišov ter agitirati za demokratske kandidate v New Yorku. Mar misli, da socialisti postavljajo svoje kandidate zato, da bi delali reklamo za kandidate demokratskih ali republikanskih političnih mašin? To je njihovo delo, konkurence si pa ja ne želijo. — Kakšno menje ima Thomas o kongresniku O'Connorju in njegovih protikandidatih, bi pa uredniki "R. G." lahko razbrali iz "Socialist Calla" iz 1. oktobra, pod naslovom: "A republican is born", če jim je do resnice, o čemur me njihovo zaviranje Thomasovih besed ne priprečilo. Thomas tam napoveduje, da bo O'Connor pogorel, demokrat Fay pa zmagal, tretji v tem boju, socialist McAlister Coleman pa nima proti sebi niti pravega liberalca, kar tudi ni dandas dovolj. To se ne pravi hvaliti — O'Connorja!

Kardit vleče . . .

Clovek, list ali karkoli že mora biti vpliven, imeti mora "kardit", kakor pravijo v starem kraju, pa dobi svojo ceno. Vzemite pittsburghški "Naprej" . . . George Witkovich pripoveduje, ko je bil list še "Naprejek" in je imel jedva dvajset naročnikov, pa mu je jugoslovanska vlada po svojih zastopnikih ponudila petdeset dolarjev na teden, ako bi pisal v prilog beograjskega režima. In samo dvajset naročnikov je imel! "Vpliv" pa takšen, da se je zdel Beogradu vreden petdeset copakov . . . Bogene, ali Jaka na Senkerju še piše tisto kolono "Ce verjamete al' pa ne"? . . .

Škapulir smo dobili . . .

"Naprej" se vprašuje: "Zvezde Coughlina z avtomobilskimi magnati so znane. Kaj neki vleče Homer Martina v druščino Coughlina? Kaj je zavedlo nekatere naše slovenske napredne liste, da so tako toplo zagovarjali Martina?"

Sicer nisem "šur", ali ima Jure v mislih tudi "Proletarca", ker pa je moj dvom kako sibek, mu bom stvar pojasnil: Ta stvar je namreč velliko e-

vsaj skrajno nazadnjaško administracijo. Pri tem pa nastane vprašanje — kje so marksistični principi, ali smo docela pozabili nanje? Barantač za delavsko glasovo v sledi fašističnega strašila se ponavlja od kar je Rooseveltova administracija na Irmlu. Ob vseh volitvah vidimo na eni strani nazadnjaške kandidate, a na drugi takovane progressive, ki nas blufajo s fašizmom, a ne volimo zrave. Izgleda, da je izvrste politični trik, kateremu nadzora široke delavsko mase brez vsakega oklevanja.

Ta bolezen se polagoma prijelje tudi socialistično orijentiranih delavcev, dokaz temu so američki socialistični demokrati itd. Povsem umevno je, da je vsled teh kaotičnih razmer znaša tudi v Michiganu državna socialistična organizacija v neprijetem položaju, zato je dolgo oklevala glede lastnih kandidatov. Končno je dala članstvu na glasovanje in rezultat je bil, da stranke postavljajo tudi bele ženske in v skrajnem slučaju se z njimi celo poročijo. Poročilo obsegata 40 tiskanih strani in je brezvonomno plod dobro organizirane špijonske mašine. Pri tej "preiskavi" Reynoldsu pridno sekundirata župan Reading in načelnik redkega skvadrona Mikuliak. Pri tej akciji bi nedvomno ob delo mnogo nedolžnih ljudi, katerih edini greh je to, da simpatizirajo z radikalnim gibanjem. S praktično stališča je ta preiskava ogromen fiasco, ker sedaj ni odkrila še nič tajnega. Skrajni čas bi bil, da se take "preiskave", ki tvorijo madež na američkih demokratičnih tradicijah, enkrat za vselej odpravijo. Za Hitlerjeve in Mussolinijeve metode ne sme biti v Ameriki prostora. — Frank Cesen.

Plesna veselica

Johnstown, Pa. — Tukajšnji Citizen klub bo priredil veselico dne 22. oktobra zvečer v Slovenskem domu v Moxhamu (Johnstown), Pa. Namen tega kluba je, pomagati pri iskanju državljanov, ki so izgubili, pa tudi Češi, ki so že imeli priliko seznaniti se z njim. Zaigrali so "Sokolsko koračnico" in "Kukku, ku-ku", "Mlade vojake" in zapeli "Venček narodnih pesmi". Odrezali so se izvrstno in se moj lokalni ponos, je požgalo, ko sem videl, kako so se s svojim nastopom prikupili na vazečim.

Frank Koreltz, tajnik.

Veselica socialističnega kluba

Burgettstown, Pa. — Naša naselbina ni mnogo oglaševana v javnosti, toda to še ne pomeni, da nismo aktivni, pač pa nam ni do tega, da bi vsa Amerika vedela o vseh naših malenkostih in ker mislimo, da preveč oglašanja nič kaj ne koristi. Klobase so lahko še tako dobre, ampak če jih prevečkrat rojakom, se pričakuje, da se bodo udeležili naše zabave. — Vstopnina bo 25 centov in imeli bomo dobro dobro.

Frank Koreltz, tajnik.

Lista socialističnih kandidatov

Detroit, Mich. — Dne 8. novembra se vršijo državne volitve v Michiganu. Glavna borba se bo bojevala za governorski urad. Republikanci so na to mesto nominirali bivšega guvernerja in nazadnjaka, F. D. Fitzgeralda, ki obeta na reklamnih deskah odpravo brezposelnosti. Demokrati pa ločimo kopja za sedanjega guvernerja, Frank Murphyja. On si je pridobil precej zaslug za razmah unije CIO v Detroitu, zato mu ista tvori hrbenico v sedanji kampanji. Poleg tega pa podpirajo tudi AFL, komunisti in drugi progresivni elementi. Komunisti so za "manjše zlo". Njih argument je, da bi izviliti vložitev v državo. To naziranje je do neke mere upravičeno; ako bi ne dobili fašizem, pa

troto imajo komunisti 26 zborovalnih prostorov in 2 knjižarni. Najnevarnejši so pedagogi in inteligenco sploh, ker zavajajo mladino v šolah. Najbolj imajo na piki profesorja W. Bergmana, ki v svrhu studij in informacij obiskuje komunistična predavanja in shode. Fanta poznam že več let kot dobrega člena socialistične stranke. Nadalje imajo na črni listi 80 detroitskih učiteljev (ic), ki so obdolženi komunističnih simpatij. Med obtoženci se nahajajo poleg teh še: duhovniki, zdravnik, odvetniki in seveda celo čela vrsta manjših osebnosti. Komunisti delijo v tri kategorije: v prepričane, v tiste, ki se prodajajo, in v "pink". Slednji se jim zdijo najnevarnejši. Med komuniste štejejo tudi tiste, ki delujejo v prid španskih lojalistov. Črncem so po Reynoldsu izjavi baje komunisti obljubili "črno avtonomno državo", aka sprejmejo njih evangelij. Za vabilo jih nastavljajo tudi beže ženske in v skrajnem slučaju se z njimi celo poročijo. Poročilo obsegata 40 tiskanih strani in je brezvonomno plod dobro organizirane špijonske mašine. Pri tej "preiskavi" Reynoldsu pridno sekundirata župan Reading in načelnik redkega skvadrona Mikuliak. Pri tej akciji bi nedvomno ob delo mnogo nedolžnih ljudi, katerih edini greh je to, da simpatizirajo z radikalnim gibanjem. S praktično stališča je ta preiskava ogromen fiasco, ker sedaj ni odkrila še nič tajnega. Skrajni čas bi bil, da se take "preiskave", ki tvorijo madež na američkih demokratičnih tradicijah, enkrat za vselej odpravijo. Za Hitlerjeve in Mussolinijeve metode ne sme biti v Ameriki prostora. — Frank Cesen.

PRIREDBE KLUBOV J. S. Z.

V sledenčem seznamu so priredbe klubov JSZ, konferenčnih organizacij in socialističnih kulturnih društav:

OKTOBER

BURGETTSTOWN, PA. — Veselica kluba št. 19 JSZ v soboto večer, 29. oktobra v Slovenskem domu.

CHICAGO, ILL. — "Halloween Party" klubu št. 1 JSZ v soboto večer 29. oktobra v Slov. del. centru.

WAUKEGAN, ILL. — Konference klubov JSZ in društva Prosvetne matice za severni Illinois in Wisconsin v nedeljo 30. oktobra v Slov. nar. domu.

NOVEMBER

STRABANE, PA. — Veselica klubu št. 118 JSZ v soboto 12. novembra v dvorani dr. št. 138 SNPJ.

SPRINGFIELD, ILL. — Veselica klubu št. 47 JSZ v soboto večer 12. novembra v Slovenskem domu.

Waukegan, Ill. — Karina zabava klubu št. 45 JSZ v soboto večer 19. novembra v Slov. nar. domu.

CLEVELAND, O. — Koncert soc. "Zarje" na Zahvalni dan 24. nov. v auditoriju SND.

CHICAGO. — Koncert "Save" v nedeljo 27. nov. v dvorani SNPJ.

DECEMBER

COLLINWOOD, O. — Veselica klubu št. 49 JSZ na božični večer 25. dec. v Slov. del. domu.

CHICAGO, ILL. — V soboto 31. decembra Silvestrova zabava klubu št. 1 v dvorani SNPJ.

Girard, O. — Domača zabava klubu št. 222 JSZ v soboto 31. decembra v Nagodetovih prostorih v Avon Parku.

1939.

CHICAGO. — Dramska predstava klubu št. 1 JSZ v nedeljo 26. februarja v dvorani SNPJ.

CHICAGO. — "Koncert "Save" v nedeljo 23. aprila v dvorani SNPJ.

(Tajnike klubov in kulturne odseke klubov ter tajnike konferenc prisimo, da nam sporoč vse svoje prireditve za vrstitev v to kolono in da nam pošljemo popravke, ako so potekli o priredbah napacno zabeleženi.)

Listen to the Yugoslav Radio Hour of PALADECH'S TRAVEL BUREAU AND FOREIGN EXCHANGE

Station WWAE. Every Sunday 1 to 2 136 S. Clark St., Chicago. — Har. 3006

FENCL'S RESTAVRACIJA IN KAVARNA

2609 So. Lawndale Ave. Chicago, Ill.

Tel. Crawford 1382

IVAN VUK:

V deželi zorečih breskev... in slovenske govorice

(Bežne slike skozi okno vlaka)

(Nadaljevanje.)

Spremljevalec pripoveduje:

"Tam je Opatjeselo. Kostanjevica, Nova vas. Vse te vasi na levo in desno, vse te je goriska Slovenija, vsi tam so Slovenci. Na desno je Furlanija, dalje pa Lombardija, najbolj rodovitna zemlja v Evropi. Na en hektar se pridela do 70 kilogramov pšenice."

Približa se domaćin iz nižje ležeče vasi. Čvrst fant, zagorel i nmlačast. Razneslo se je po okolicu, da so prišli Slovenci iz Jugoslavije — Jugoslovani in vsem se je kar zasmajalo lice. Prišel je, da nas vidi in se z nami porazgovori.

"Kako je pri vas? Ali pojete kaj slovenskih pesmi?"

Zmigal je z rameni in se nehotno previdno ozrl.

"Tako na vasi, če smo sami, zapojimo. V gostilni pa ne smemo."

"Kaj pa v cerkvi?"

"Drugod pojo slovenske pesmi. Pri naši pa ne smemo."

"Zakaj ne?"

"Naš gospod župnik ne pušti!"

"Kaj je Italijan?"

"Ne, Slovenec je. Ali zdaj je potegnil z Italijani!"

strohneli. Zakaj zbežati in se skruti, ni bilo mogoče."

"Sto dvanaest tisoč", je ponovila gospa z grozo. "Ze izgovoriti to številko ni lahko. In za to kamenje, za ta vrh je moralo ugasniti sto dvanaest tisoč življenj? Na povelje nekoliko ljudi?"

"In sto dvanaest tisoč mater, žen, otrok in staršev je zajokalo", je dodal nekdo zraven stojecih.

*

Pred spomeniki dobrovoljev, pred muzejem se je zopet oglašil "libera" v slovenskem jeziku. Zdaj troglasno. Peli so trije vojaški kurati. In nato

"Očenaš."

Zbor je zapel "Blagor mu, ki se spočije", nato pa "Oj ta vojaški boben".

Slišim tih za sabo govorjenje:

"Zakaj nismo molili tam zgoraj na samem vrhu Sant Miheli?"

"Kaj ni vse eno, kje molimo?" je odgovarjal glas. "Vse je poškropljeno s človeško krvjo!"

"Tu stope spomeniki dobrovoljev, padlih za Italijo", je ugovarjal glas. Res je, vasi so padli na polju časti in slave. Ali tam na vrhu pa so okopi in kamenje oroseni s krvjo naših fantov in mož."

Glas je pomešal med akordi pesmi in nisem dalje razumel prepira. Zaslišal se je glas predsednika "Zveze bojevnikov", blivšega vojnega kura:

"Jutri na Svetu goro, k Mariji gorski, da se ji zahvalimo za pomoč, ki jo je nudila naši fantom v tistih krvavih dneh!"

Zasedli smo avtomobile.

*

Na samem vrhu Sank Miheli čitam na stebriku vklešano:

"Za ta vrh je bilo

mrtvih..... 18,900 mož.

ranjenih..... 77,671 mož

pogrešanih..... 13,593 mož

skupaj..... 112,163 mož".

"Pogrešanih", je vprašala zraven stojeca gospa, čitajoča to statistiko. "Kako pogrešana?"

"Kdo bi razložil", je odgovoril Slavko O. "Morda jih je raztrgala granata na sončni prah, morda so padli kam in

Večer v Gorici.

Mesto kakor mesta. Slišim italijansko govorico. Slišim slovensko govorico. Kakor v Ljubljani, nemško in slovensko. Kak razloček? se mi vsljuje vprašanje. O, da, je razloček. Ljubljana je v državi Slovenov, Slovenci so jugoslovanski narod, Gorica pa je v državi Romunov, Slovenci so tod državljanji Italije.

In pozno po noči, nekako ob dveh zjutraj, me je prebudilo spetje. Poslušam. Slovenske narodne pesmi so ubrano, lepo ille v tih noč. Vstanem in pogledam skozi okno. Tam na nasprotni strani ulice je goština. Tam pojo. Naš pevski zbor poje. Lepo so slovenske narodne pesmi. To lepoto sem začutil še le zdaj tukaj, kjer ni svobode jezika, pesmi katera doni v tih noč.

Mnogo je bilo Goričanov v gostilni ob tej uri, ki so poslušali in v oknih je bilo mnogo glav, ki so poslušale.

Da, bilo je lepše kakor v Ljubljani.

*

Zgodaj zjutraj nas peljejo avtobusi na Svetu goro, Krasna cesta. Elegantno se vijujo. Solkan je na nam. Tam je znameniti železniški most čez Sočo — solkanski most. V elegantnih serpetinah drve avtobusi. Očem se odpira krasen razgled na vse strani. Oo ene tretjine je cesta za avtobuse na Svetu goru. Potem pa treba ali z avtotaksi ali peš. In šli smo peš.

Kakor bi šli na Smarno goro, to se pravi, kakor bi šli štirkrat na Smarno goro, da smo prili enkrat na Svetu goro.

Mrke kaverne so zjale nam v pozdrav ob cesti, kjer smo korakali. V trdo skalo vsekana, še zdaj grozo vzbujajoče. Ostanki tistih dni, ko je človek izpričal, da je človeku volk.

Na vrhu Sveti gore smo 608 metrov je visoka. Pred vojno

mortalni serpihini, skupno od začetka 117,023. Prvi krematorij v Švici so zgradili leta 1889, v Zürichu.

V Čehoslovaški je bilo v 13 krematorijih od prevraha na prej 74,207 upeljitev, skoros vsak dan se otvoril nov kolumbrij pri dosedanjih pokopališčih za shrambo žar.

Le na Madžarskem imajo že

iz vojnega časa v Debreczinu zgrajen krematorij, katerega voda se vedno ni pustila v obrat. Sedaj je radi tega izvedla v Budimpešti intervencijo Mednarodna zveza kremacije v Londonu.

V Rumuniji imajo krematorij v Bukarešti, kjer je bilo leta 1928, naprej 4226.

Z gradnjo krematorija so pričeli v Kaunusu, glavnem mestu Litve.

Tudi po drugih evropskih državah se ideja kremacije popešno širi.

Prav tako nagel porast kaže

Anglija, kjer je bilo leta 1928, naprej 14,129 upeljitev, skupno od začetka pa 115,307. Večina teh krematorijev je bila grajena še v zadnjih letih, letos že zopet trije novi.

Nepregledna vrsta žrtev, ki

raste iz dneva v dan v Afriki,

Aziji in Evropi, je delo fašizma.

PREISKAVA NACIJSKEGA DELOVANJA

Giovanni Valentini (na lev), ki je vedel mnogo povedati Diesovemu odselu o nacijskem delovanju v Združenih državah, kaže načelniki odselka, kongresnik Martin Dies fotografi ameriških nacija, članov Nemško-ameriške bunde. Dies je dejal, da bo njegov odsel uvelič uvelič preiskavo, da se dožene, ali so ameriški industrijski podprt nacijsko in fašistično gibanje v deželi.

KREMACIJA SI UTIRA
POT V SVET

UPEPELJEVANJE MRILČEV SE ŠIRI

Češka mesečna revija za širjenje upeljivanja mrilčev "Žeh" ima v svoji julijski številki prav zanimiva poročila, kako se zadnji čas rapidno širi upeljivanje mrilčev v evropskih državah.

Medtem ko je bilo včasih upeljivanje najbolj razširjeno v Italiji, kjer je bil zgrajen tudi prvi krematorij, je Hitler daljasno razumeti angleškemu premijerju, da pričakuje tretji rajh, da bo dosegel politično, vojaško in ekonomsko nadoblast na evropskem kontinentu. Tekom svojih pogovorov s Chamberlainom je Hitler daljasno razumeti angleškemu premijerju, da pričakuje tretji rajh, da bo dosegel politično, vojaško in ekonomsko nadoblast na evropskem kontinentu. Kakor razumem, je Hitler povedal Chamberlainu, da daje Nemčiji njenih malon 80 milijonov prebivalcev, njena politična in industrijska organizacija in "ženj" nemškega ljudstva ne sporno pravico do tega. In Hitlerjevo sovraščvo do Edvarda Beneše je že privredlo do odstopa čehoslovaškega predsednika.

Tradicionalna politika Velike Britanije, katero je vedno smatrала za potrebno za svojo

temu nasprotovala, zdaj je pa videti, da je začel med njenim članstvom pihati drugačen večer, kar je dobro znamenje.

Odkar sta predstavnika Anglije in Francije, s posredovanjem Mussolinija sklenila s Hitlerjem znani monakovski dogovor, s katerim je bil žrtvovan Čehoslovaška, se svet vprašuje, koliko je bil ta dogovor vreden in ali je res prinesel Evropi mir, kakor je dejal angleški premier Chamberlain? Ameriški časnik Webb Miller, ki je dober poznavalec sodobnih evropskih političnih razmer, odgovarja na to vprašanje:

Po prvem izlivu veselja, ki je zavladalo po Evropi v veri, da je žrtvovanje Čehoslovaške preprečilo vojno, so se zdaj definitivno pojavili dvi, da se je to doseglo. Jaz sem zasledoval krizo v vseh njenih fazah in sem zdaj prepričan, da državnik, ki vodi usodo evropskih dežel, niti od daleč ne glede tako optimistično na to stvar kakor splošna evropska javnost prve dni po Monakovem.

Iz verodostojnih virov sem bil poučen, da je Adolf Hitler prepričal Chamberlaina, da je Nemčija odločena postati glavna sila na evropskem kontinentu. Tekom svojih pogovorov s Chamberlainom je Hitler daljasno razumeti angleškemu premijerju, da pričakuje tretji rajh, da bo dosegel politično, vojaško in ekonomsko nadoblast na evropskem kontinentu. Kakor razumem, je Hitler povedal Chamberlainu, da daje Nemčiji njenih malon 80 milijonov prebivalcev, njena politična in industrijska organizacija in "ženj" nemškega ljudstva ne sporno pravico do tega. In Hitlerjevo sovraščvo do Edvarda Beneše je že privredlo do odstopa čehoslovaškega predsednika.

Nekateri izmed najbolj optimističnih evropskih politikov verjamajo, da se je doseglo vsaj kratke oddih, toda tudi oni ne izključujejo možnosti eventualne vojne. Kako malo vere ima angleška vlada v "mir po Monakovem" pa najbolj dokazuje dejstvo, da je sklenila, da ne bo pobrala plinskih mask, ki so bile razdeljene med prebivalstvo tekmo jih bo pustila ljudem . . .

Vrednost monakovskega dogovora

varnost, je vedno stremela za tem, da prepreči pojavi gospodarskih sil na evropski celini. Zgodovina pokazuje, da se je Velika Britanija že večkrat čutila prisiljeno, ustaviti porast moči drugih velesil v preteklosti, na primer Holandske, Spanije in, v Napoleonovem času Francije. In če pride do splošne evropske vojne, se bo verjetno bila v imenu gesla: "Hitleria je treba ustaviti!"

Trdnevna debata v angleškem parlamentu me ni prepričala, da bi bila angleška vlada posebno zadovoljna z Monakovim, ali prepričana, da monakovski dogovor res pomeni mir. Bolj ko natančno proučujemo skupno deklaracijo Hitlerja in Chamberlaina, da ne bosta nujni deželi nikdar več šli z orojem druga proti drugi, manj se nam vidi možno, da ima rešenje vpliv na mir za bodočnost. Chamberlain je bil v parlamentu delež največjega aplavza tedaj, ko je izjavil, da se bo nadaljevalo in pospešilo angleško oboroževanje. Bivši premier Earl Baldwin je nato otvoril diskuzijo o vprašanju mobiliziranja angleških industrij, da se zagotovi efektna izvedba oboroževalnega programa. Chamberlainova izjava, da je Hitler izjavil, da nima nadaljnji teritorialni zahtevi v Evropi, ni prinesla olajšanja (ker pač nič ne more verjeti Hitlerju).

Nekateri izmed najbolj optimističnih evropskih politikov verjamajo, da se je doseglo vsaj kratke oddih, toda tudi oni ne izključujejo možnosti eventualne vojne. Kako malo vere ima angleška vlada v "mir po Monakovem" pa najbolj dokazuje dejstvo, da je sklenila, da ne bo pobrala plinskih mask, ki so bile razdeljene med prebivalstvo tekmo jih bo pustila ljudem . . .

Vojno stanje in Slovaki

Slovaška avtonomna vlada je v pondeljek proglašila vojno stanje v petnajstih okrajih ob madžarski meji. Poročila iz tamnošnjih krajev pravijo da so Čehoslovaki tam zbrali blizu pol milijona vojaščev, da preprečijo morebitne vpade madžarskih terorističnih čet. Spor izvira iz prevelikih madžarskih zahtev pri reviziji starih mej. Odločil bo Hitler.

Kaj lahko pomeni zasedba Čehoslovaške?

Ameriški major Geo. Fielding Eliot, ki je priznan kot avtoritet v vojaških zadevah, je letos v aprilu zapisal:

"Cim se Čehoslovaška poda, bodo stale nemške prednje straže ob ustrij Donave in Dnjestra . . . To pa ne pomeni zgolj mnogo silnejše Nemčije, ki bi imela svovoden dostop do ogromnih živežnih in rudinskih rezerv, predvsem pa do najvažnejše vojne potrebščine — petroleja, temveč pomeni tudi navoznost nemške bojne mornarice v Černem morju in končno doseglo cilja nemškega zaleta na vzhod — bližnjice do Indijskega oceanega preko Mosula in Bagdada do Basre; in tem začetek konca britiške nadoblasti na Bliznjem Vzhodu in nato še na Indijskem oceanu. In to pomeni uničenje angleškega imperija, ako se isti ne reši za ceno dolgotrajne krvave vojne."

Duh časa zmaguje tudi med zdravniki

Ameriški zdravniki, organizirani v American Medical Association, so imeli pred kratkim zborovanje, na katerem so se sicer izrekli proti kontroli zdravstva od strani politikov in proti socializaciji zdravstva, obenem so pa sprejeli resolucijo, v kateri poudarjajo, da mora vlada nositi odgovornost za ljudsko zdravje. Tudi so potrdili Rooseveltov načrt za ustanovitev zveznega departmента za javno zdravstvo ter dejali, da se deloma strinjajo z njegovim programom mizevne akcije za pospeševanje ljudskega zdravstva. Ta zveza je doslej vsemu

DR. F. PAULICH
ZOBOZDRAVNIK
Ordinira vsak dan razen srede od 9. zjutraj do 9. zvečer.
V nedeljo po dogovoru.
PHONE: CICERO 610
2125 SO. 52ND STREET
CICERO, ILL.

Dr. John J. Zavertnik
PHYSICIAN AND SURGEON
OFFICE HOURS:
2:00—4:00; 7:00—8:30 Daily
At 3724 W. 26th Street
Tel. Crawford 2212
At

Boost the Sustaining Fund

Fully realizing the seriousness of the Spanish people's struggle against fascism in their country, the suffering endured by the noble Spaniards to save their country for democracy, we undertook two special fund-raising campaigns during the past two years for the Spanish cause, to both of which our people responded generously.

We succeeded in raising, up to the present time, over \$2,280, and contributed a generous sum, raised among our comrades through a button selling campaign, towards the Relief Ship sailing for Spain on October 30, with a cargo of 8,000 tons of food and medical supplies. With this record to our credit we can feel that we are doing and will continue to do our part towards helping to keep fascist dogs out of Spain.

Both these campaigns, with the time and work involved in contacting individuals and organizations for support, occupied much of our time and attention, but we feel it was a job well done and time well spent.

The point we're driving at is this: We are on the eve of a new campaign. A campaign for the Sustaining Fund of Proletarec. Our debt has been increasing all through the summer months and is now close to the four figure mark. In fact, it has grown to the amount where we can but faintly hope to wipe it out with this proposed campaign. We delayed taking this action as long as we possibly could, clinging to the hope that things would change, but, with an ever increasing debt to face, the decision finally had to be made. This campaign for voluntary contributions to the Sustaining Fund of Proletarec will be conducted among our comrades, friends and all fraternal and cultural organizations in which our comrades are active. Years ago this procedure was followed quite regularly, though in recent years, fortunately, we've been able to get by on our regular income plus voluntary contributions to the Sustaining Fund which are made by comrades regularly, and therefore, didn't approach fraternal organizations for financial support.

Now, the occasion is here. The campaign will be undertaken around the end of this month.

Our sincere desire is to have our comrades and friends understand our situation and whole-heartedly support the campaign.

Marx And The Railroad Problem

Karl Marx, the founder of modern Socialism is credited by those who love to quote him with the statement that there will come a time when profits will no longer be possible under the capitalist system and that when that time comes capitalism will fall and be replaced by Socialism.

We admit that we have never read the passage; we invariably fall asleep when we tackle "Das Kapital." But it is well to keep the above prediction in mind if we wish to understand the president's alleged truculence with some railroad magnates.

In effect, Mr. Roosevelt is reported as having said that, while he opposes government ownership of railroads, unless private owners prove that they can operate the roads the Government will operate them.

For that statement we give three cheers — with a weak and husky voice.

Much as we would like to see the railroads become public property, we cannot be blinded to the fact that the president does not mean to take them over.

Until all changes of wringing private profit out of them are lost!

When and if a capitalist administration takes over a private profit racket, the event will be accompanied by a great fanfare. It will be rightly hailed as a progressive step.

—Reading Labor Advocate.

"1/3 OF A NATION ILL-HOUSED," BUT ALL'S WELL WITH DORIS DUKE

Anyone who was worried about the economic privations of the American people can rest back now in the knowledge that all is well. Miss Doris Duke comes forth as the glistening proof that comfort still reigns.

The tobacco heiress will have no old-fashioned wooden ladder for her swimming pool. Down in Honolulu she has an elevator for her diving board; orchids grow from the trees on her patio; the stone in her bathing room is of white marble and jade; her victrola records are given the precious treatment they deserve, as she has air-conditioned vaults to keep them from being uncomfortable in the summer months.

Her private yacht basin will have artificial breakwaters of lava, and in place of a few little guest rooms the Duke hospitality will provide an entire summer house for visitors.

This is cheering news at a time when many are trying to pretend that there is suffering in the United States by going around wearing shabby clothes and a half-starved look. As everybody knows, this government is only interfering, with its W. P. A. and the aid it gives to people who wouldn't take a job if you handed them one on a jade-inlaid plate.

The tobacco workers who made the Duke fortune are on relief in many sections of the country, the United States announced some weeks ago, but that is really because tobacco workers are only a shiftless lot who wouldn't know what to do with white marble and orchids if they had any.

CRITICS

It is a barren kind of criticism which tells you what a thing is not.

—R. W. Griswold.

Cultivation to the mind, is as necessary as food to the body. — Cicero.

SOCIAL STUDY CLUB NOTES

Chicago, Ill. — Repeatedly our members have expressed the opinion that with something more than just the ordinary meeting, from month to month, we might be able to hold the interest of our members to a greater extent in the past than we have up to the present.

That's quite so, and it's the reason our proposed class based on Fred Henderson's book, "The Case for Socialism," is being organized. We need from twelve to fifteen members to make up the class.

This is your opportunity, comrades. You asked for it. Now make use of it.

Remember the date. Second Friday of the month, throughout the fall and winter months.

Falcons First Meeting of Fall Semester

Chicago, Ill.—After a long summer vacation the Falcons have again resumed their class at the Slovene Labor Center. Their first class of the fall semester was held last Saturday morning.

Hereafter, they will meet every Saturday morning from 9 to 12 o'clock.

Parents and members of Branch No. 1, JSF, who haven't yet enrolled their children for the new term, are urged to do so immediately.

The class is again under the direction of Anne Beniger.

NAZI YOUTH FOR SLAVERY

No movement can survive unless it attracts and enlists the services of youth, for, as the older generation dies, it must be replaced or the movement will die. Youth, however, lacks the experience that brings mature judgment. It tends to act in accord with its emotions and this mood may lead it into a servitude that crushes it and that shackles the next generation.

It is not surprising that some young Communists in Russia, disillusioned by the dictatorship, have turned to a study of terrorist acts under the old czarism in the hope of abolishing the new czarism. A similar experience is likely to come to the young Germans in the Sudeten areas of Czechoslovakia who are hot for the despotism of Hitler and have fought to get under the Nazi yoke.

A discouraging phase of the Czech-German struggle is the fact that German Nazi youth in Czechoslovakia on the Czech-German border, knowing the higher standard of living in the Czech Republic and having intimate knowledge of the low living standards across the Czech frontier, deliberately chose Hitler's despotism and economic privations.

The Heinlein movement has been overwhelmingly a movement of young people consisting of boys of 16 and upward. They were lured by the bombast of Heinlein, a mediocre creature whose activities were encouraged and directed by the Berlin terrorist and his pompous orations.

They constitute the new generation, having no personal experience of the horrible butcheries of the World War. Swayed by their emotions, they invited the horrors of Nazi barbarism for themselves, for the older generation and the next generation as well.

Pictures of crowds in Sudetenland welcoming the arrival of Nazi troops show a big preponderance of young people. Bells were ringing throughout Germany as Nazi youth gave the fascist salute to Hitler's troops, which recalls what Walpole said nearly 200 years ago of similar demonstrations in England: "They are ringing bells today; tomorrow they will wring their hands."

—New Leader.

AFL Reports Growth

Opening the 58th annual convention of the AFL, President Wm. Green reported a membership of 5,000,000, the largest in the federation's history.

"The capital structure of the nation's railroads is the greatest in history and the number of workers the lowest in 40 years." —Pres. A. F. Whitney of the Brotherhood of Railroad Trainmen, in a letter to Roger W. Babson.

Dogs of War

The dogs of war are loosed again. Somebody opened wide the gate And let the rabid pack go forth Howling and snarling their hymns of hate.

The dogs of war are loosed again, Their jaws drip hatred, their mad eyes gleam, They sink and cower on soundless feet, As shapes seen only in nightmare dream.

The most skilful flattery is to let a person talk on, and be a listener. — Addison.

TROUBLED EUROPE

By LOUISE B. JURSEY

Most of us are quite dissatisfied with the grave situation in Czechoslovakia. It seems that Hitler is nothing more than a spoiled child, getting whatever he wants and whenever he wants it, while the governments of England and France nod their heads in approval.

Are both France and England turning Fascist? This question, which has no doubt been pondered by most liberal-minded and democratic peoples of the world cannot at this time be answered satisfactorily. But perhaps, now that they have given in so graciously to both Fascist countries, Germany and Italy, they will at some future date be compelled to dance to the tune of Fascist music, whether they will want to or not. Chances are that Fascism will rule over Democracy by the method of forcing itself on all liberal-minded and democratic peoples of the world.

Only time will tell.

8,000 TON RELIEF SHIP FOR SPAIN TO LEAVE N. Y. OCT. 30

Chicago, Ill.—The eight thousand ton Steamship Ericas Reed has just been chartered to send food, clothing and medical supplies to refugee men, women and children of Republican Spain.

This will culminate the drive of many peace organizations, Federations of Churches, Women's Clubs, Socialist Party, etc., to send the first American Relief Ship to Spain.

The ship will sail from New York October 30th. Its 8,000 ton cargo will comprise sixty-five thousand bushels of wheat, many tons of flour, rice, chocolate, canned milk, canned meats and fish, canned fruits and vegetables, clothing, shoes and medical supplies.

Two thousand tons additional cargo, it is expected, will be raised by various organizations. In Chicago alone, over \$5,000 in cash, foodstuffs, clothing and medicines has been raised for the Relief Ship.

The Socialist Party, one of the co-operating organizations in sending the relief ship to Spain, urges its members and friends to speed the drive to fill up the ship by remitting funds immediately at 549 Randolph St., Chicago, Ill.

Chicago Socialist forces were united in the drive to aid Spain. A special committee representing the Social-Democratic Federation and Socialist Party worked jointly in raising aid. The committee will continue to insist in agitating for the Loyalist cause.

More Disappointment For Tom Mooney

The supreme court of the United States has again refused to hear the case of Tom Mooney.

This is the same old story Mooney and the workers of California and other states have been hearing for the past 22 years. Reactionary interests in California who framed and jailed Mooney, then an active labor leader in that state, did it with a definite purpose and intend to keep him there, until the working class itself becomes sufficiently interested to free him.

Mooney's new hope is in the election of a new governor this fall, Culbert L. Olson, who in his capacity as state senator, brought the Mooney case before the legislature and sought to obtain a legislative pardon for him.

CAN IT EVER BE SETTLED THIS WAY?

LABOR'S WAR CONTINUES WHILE THE BIG MAJORITY OF WORKERS BEG FOR PEACE IN THE LABOR MOVEMENT

The A. F. L. Resolution On Labor Unity

Only one delegate to the convention of the American Federation of Labor at Houston voted against the adoption of the report of the resolutions committee which in effect puts the blame for division upon John L. Lewis and makes his elimination from the CIO necessary before unity may be had.

Lewis probably is the main obstacle now. The original break, however, can hardly be blamed upon him. He was the man who kept trying to sting the executive council into action in the organizing of the mass production industries, it is true, but if the council had not been so laggard in undertaking such organization, there would not have been any split.

Since the split occurred, it has been rather evident that Lewis did not want to get the factions together again. He is at the head of the new organization. Apparently he prefers to remain there, rather than to have an amalgamation in which he might be a secondary figure.

AFL heads have not been guiltless in spreading the venom that has been hurled from side to side, but it is believed that there might have been unity by this time had not Lewis rejected the plan worked out by the joint committee a year ago.

It will be remembered that when the AFL was holding its fifty-seventh annual convention at Denver, in October, 1937, the CIO, in conference at Atlantic City, N. J., sent a telegram to the AFL convention suggesting the appointment of a committee of 100 by each body to work out a plan of unity. The AFL objected to so large a committee, and, after some stalling, the AFL finally appointed a committee of three to meet a committee of 10 from the CIO.

The meetings were held in Washington. Unacceptable offers and plans were put forward at first, but after a while the joint committee got down to brass tacks and worked out a plan which was acceptable to both committees.

The plan contemplated that a joint conference committee for each of the 20 new CIO nationals and internationals would be appointed to iron out differences, after which they and the original 12 ousted internationals would be taken back into the AFL, and a special convention of the AFL would be held within 90 days to act on the matter. A part of the plan was that certain industries were to be specified where the industrial form of organization would apply.

The joint committee was about to give this plan to the press—and the rank and file of both factions all over the country would have been overjoyed by it—when the higher-ups of the CIO asked that it be referred to a subcommittee. It was done, and Lewis rejected the plan.

This is the main argument in favor of pinning the blame for the present disunity on the CIO chieftain.

—Milwaukee Leader.

EUROPE BOWS TO HITLER

BRANCH ACTIVITIES

The following social activities are scheduled for the fall and winter season by JSF Branches, Fraternal and Cultural organizations affiliated with the Educational Bureau, JSF.

OCTOBER

Chicago, Ill.—Halloween Party at the Slovene Labor Center, Saturday October 29, sponsored by Branch 1.

Burgettstown, Pa.—"Veselica" sponsored by Branch 19, JSF, Saturday, October 29, at the SNPJ Hall.

Waukegan, Ill.—Conference of JSF Branches and all organizations affiliated with the Educational Bureau, JSF, in the Illinois-Wisconsin district, Sunday, October 30 at the Slovene Home.

NOVEMBER

Chicago, Ill.—Card Party sponsored by Branch 45, JSF, Saturday, November 19, in the Slovene National Home.

Strabane, Pa.—Dance of Branch No. 118, JSF, Saturday, Nov. 12th at Lodge 138 SNPJ Hall.

Cleveland, O.—"Zarja's" Concert in the main auditorium of the Slovene National Home on Thanksgiving Day, November 24th.

Chicago, Ill.—"Sava's" Concert, Sunday, November 27th at the SNPJ Hall, 2657 So. Lawndale Ave.

Springfield, Ill.—"Veselica" sponsored by Branch 47, JSF, Saturday November 12, in the Slovene National Home.

DECEMBER

Chicago, Ill.—New Year's Eve Celebration of Branch No. 1, JSF, Saturday, December 31, at the SNPJ Hall, 2657 So. Lawndale Avenue.

Collinwood, O.—"Veselica" sponsored by Branch 49, JSF, December 25, at the Slovene Home.

Girard, Ohio.—"Domaca zabava" sponsored by Branch 222, JSF, Saturday December 31, at Nagode in Avon Park.

Branch secretaries and secretaries of all organizations affiliated with the Educational Bureau of the Federation are requested to keep us informed of the dates of their social affairs thereby enabling us to keep this calendar up to date.